

Володарі машини часу

Про колишніх рівненських фотографів

Справжніми літописцями нашої минувшини можна вважати рівненських фотографів. Їхні світлинки через століття донесли до нас образи, обличчя і краєвиди епохи, що давно минула.

Зупинені ними миттєвості тодішнього життя — це правда про наше місто, його людей, події. Нині ці безцінні кадри зберігаються в приватних колекціях і домашніх родинних архівах. Рівненські фотосалони зробили свій вагомий внесок в історію майже 200-літнього дивовижного мистецтва фотографії. Чимало світлин культових салонів старого Рівного зберігається у польських і російських цифрових архівах. Нині фотографія втратила ореол чогось унікального і магічного, але до старих фотокарток ставлення зовсім інше. Їх хочеться роздивлятися, вдивляючись у кожну деталь, щоб домалювати в уяві і образ людини, зображеної на світлинці, і образ тогочасного міста, і епохи в цілому.

Перші фотосалони Рівного

Хоча перші фотосалони з'явилися в Рівному ще в 1880-х роках, подальшу їхню долю відстежувати непросто. Адже через брак коштів на дороге тривале утримання закладів чимало з них, пропрацювавши рік-два, закривалися, змінювали власників, назви і адреси. Бракувало й високопрофесійних майстрів. Фотографи через конкуренцію, а відтак і низькі заробітки, переїздили з одного міста в інше в пошуках більших заробітків. Деякі власники мали салони в кількох містах.

За архівними даними, станом на серпень 1914 року в дванадцятьох повітах Волинської губернії налічувався 101 фотографічний заклад. За даними польського адресного до-

«Славянская фотография Гальперина в Ровно»

джерел, у 1915 році в Рівному діяли фотосалони таких власників: Мошка Бренера, Меєра Гассера, Ушеї Меєрсона, Мирлі Бояр, Хазанчука, Шмуля Шостаковського, Інаха Фегеля, Шаї Ельберта. Серед першопрохідців фотографічної справи Рівного була й жінка — Єлизавета Григорівна Сильвестрова, заклад якої діяв у 1896-1904 роках.

На вулиці Шосовій з 1899

салону також удостоїлися золотої медалі на виставці в Парижі. Дійшли до наших часів і листівки з краєвидами старого Рівного — роботи фотографів цього салону.

Користувався популярністю у рівнян і гостей міста «Заклад мистецької фотографії «Юделя Долінко», що розміщувався в будинку самого власника. Власник закладу сам же був і фотографом, хоча мав і найманих майстрів, які знімали не лише в салоні, а й на вулицях Рівного. У 1920-х роках Долінко мав партнера-співвласника бізнесу Станіслава Качнарчука, і його салон називався «Станіслав Качнарчук і Ю. Долінко — заклад мистецької фотографії». З польських джерел можна дізнатися й про неприємний факт у творчій біографії Юделя Долінко — його звинуватили у виготовленні порнографічних знімків і навіть на певний час заборонили працювати. Справа дійшла до суду. Однак за браком доказів його було виправдано. Разом з тим, фотороботи Юделя Долінка можна знайти в цифрових каталогах Польщі, зокрема, в Archiwum Akt Dawnych (AGAD, щось на кшталт

Для публікації про безпритульних дітей Волині в польському журналі в салоні Шахні Гальперіна зняли шестирічного рівненського безхатька. Фото з НАС бездомний. Гальперін

зображень від найменших до натуральної величини, а також «фотошоп» тих часів — ретушування чорно-білих світлин. Фото розмальовували вручну акварельними або олійними фарбами, інколи кольоровими олівцями або пастеллю. Фарбу наносили за допомогою ватного тампона, пензля або спеціального розпилювача, а подекуди й просто пальцями. Така робота потребувала певних навичок та часу. До кожної світлини потрібно було підійти творчо, вкласти душу.

Власники салонів намагалися забезпечити свої заклади найрізноманітнішою атрибутикою для зйомок — декораціями,

відника власників за 1929 рік, у Волинському воеводстві налічувалося 86 таких закладів. Серед перших фотосалонів, які з'явилися в Рівному наприкінці XIX століття, в архівах можна віднайти згадки про такі.

«Заклад фотографічний» дворянина Василя Францовича Крутовського (1887-1904 роки діяльності), що розміщувався на вулиці Директорській (тепер 16 Липня). Салон «Фотографія в г. Ровно» австрійського підданого Осипа Моровка діяв у 1887 році. З 1894 по 1896 рік діяв фотографічний заклад Олексія Добровольського, який розміщувався на вулиці Шосовій (нині Соборна) у будинку, власником якого зазначено Гальперіна. Ймовірно, що цей фотосалон і викупив потім сам Гальперін, оскільки вже з 1897 року там почала функціонувати «Славянская фотографія Гальперіна». Її власником зазначено міщанина Гальперіна Іцка Гершеля (Іцко Гершевич).

Серед маловідомих імен власників салонів і фотографів кінця XIX — початку XX століття в архівних документах зустрічаються такі: Микола Дубравський (1902-1904 роки діяльності), Володимир Жуховецький (1902-1904), Нусинов Герш (1909-1914), Шолом Міллер (1911-1914), Шая Єльберт, Меєр Гассер. За даними російських архівних

Салон «Штука»

року діяв фотографічний заклад Рувима Гаско «Фотографія и Мастер. Портрет».

У 1913 році ательє називалося «Рембрандт». Поряд зі Свято-Воскресенським собором був салон «Штука», який належав Естері-Рейзі Гапан. Родині Гапан також належав фотосалон, що поряд із костелом Святого Антонія, — «Альфа» (до 1935 року називався «Ружа»). Власники нерідко давали своїм закладам доволі претензійні як на невеличке провінційне містечко назви. Рівняни 1930-х років добре знали салони «Van-Dyk» Йосифа Гельмана, який розміщувався на тодішній вулиці 3-го Мая (Соборна) і «Ве-Ге» Беньяміна Гапана, що розміщувався неподалік Свято-Воскресенського собору, «Декаданс» Німена (його салони були в Рівному і Луцьку). «Мистецький заклад фотографічний «DORYS».

Найвідомішими культовими фотосалонами старого Рівного були заклади Гальперіна, Долінка, Німена. Це найдавніші салони, власниками яких були великі родини, де фотосправа передавалася наступному поколінню, тому вони діяли фактично до приходу перших «советів». Чимало робіт майстрів цих салонів донині зберігається в цифрових колекціях у Польщі і Росії. Одним із найбільш відомих рівненських фотографічних закладів минулого був фотосалон Гальперіна.

Чимало відомих світлин, у тому числі й листівок з краєвидами старого Рівного, належать саме йому. Роботи майстрів закладу Гальперіна отримали золоту медаль на Всесвітній виставці в Парижі в 1904 році. Знімати-ся у Гальперіна вважалося престижним. Там фотографувалися і заможні рівняни, і бідніші родини замовляли сімейні фото, робили випускні віньетки рівненські гімназисти, фотографувалися військовики місцевого гарнізону. Будинок, де була «Славянская фотографія Гальперіна», розміщувався приблизно там, де нині вхід до «базару Дикого», він не зберігся до наших днів.

Серед інших знаних рівненських фотографічних закладів — фотографія родини Німен, яка працювала з 1905 року. Найбільш відома — «Декаданс» Евеля Німена (1906-1914), розташовувалася на вулиці Шосовій в приміщенні доходного дому відомого рівненського домовласника Рильке. У 1905-1908 роках власником зазначено Іцко Німена, згодом Абрама Німена. Роботи фотомайстрів цього

Вуличне фото майстрів салону «Ве-Ге»

Головного архіву давніх актів) — фо-

токаталог зображень шляхетських родів Польщі й інших європейських країн. До речі, там є чимало світлин і салонів «Декаданс» Німена, Гальперіна, Гаско, Дубравського.

Не усміхайтесь, вас знімають!

Саме так, вочевидь, звучала відома фраза з вуст фотографів у минулому. На зорі ери фотографії для якісного фото потрібно було не розмовляти, не рухатися, не усміхатися. На старих салонних світлинах не знайдеш людини, яка усміхається. Навпаки — люди виглядають надто зосередженими і навіть суворими.

На початку XX століття за етикетом під час портретної зйомки треба було дивитися в камеру серйозно, щільно стиснувши губи. Правила розміщення членів родини під час групового фото такі: в центрі садовили старіший рід; навколо них розміщувалися інші родичі. Чоловіки стояли, жінки сиділи, маленьких дітей тримали на руках, а старші могли стояти поруч. Хоча фотографування на початку XX століття було задоволенням не з дешевих, люди намагалися хоча б раз у житті завітати до салону, щоб залишити своє зображення нащадкам. Похід до фотосалону був подією. Туди одягалися як на свято — у все найкраще, жінки чепурилися і робили зачіски. Такі світлини були предметом гордості і престижу для кожної родини, показником певного достатку. А нині такі фото — родинний скарб і неоціненне джерело інформації про минуле.

Як фотосалони приваблювали клієнтів

Щільність фотосалонів на, так би мовити, квадратний метр міської площі старого Рівного була такою, що конкуренція була просто шаленою. Тому місцеві майстри наввипередки старалися рекламувати свої послуги. Одні подавали оголошення мало не в усі місцеві газети, інші намагалися привабити гарно оформленою вітриною, виставляючи у вікнах салонів найбільш вдалі світлини — гарних чоловіків і місцевих красунь, заможних містян, дітей.

Деякі рекламували новітні послуги, як, наприклад, збільшення портретних

квітами, змінними фонами з намальованими пейзажами, міськими вулицями, палацами, розкішними кімнатами, тваринами тощо. До салонів звозили меблі, гіпсові колони і вази, візерунчасті сходи, різні декоративні дрібнички — усе, що могли нафантазувати. Цей антураж додавав шарму і колориту світлинам.

Але чи не головною рекламною «фішкою» й візиткою кожного поважного салону і фотомайстра було паспарту — фірмовий знак фотографа. Це був видрукований бланк з картону, на який наклеювали фотографічний відбиток. На ньому витискали прізвище майстра, логотип, адресу, досягнення, медалі й відзнаки, отримані на виставках. Інколи вказували розцінки на послуги. Також вказували, де зберігаються негативи, щоб можна було замовити знімки повторно.

Найцікавішими були паспарту найвідоміших рівненських салонів Гальперіна, Долінка, Німена. До речі, вони зберігали негативи в Берліні і Варшаві.

Світлана КАЛЬКО, <http://retrorivne.com.ua/>

Салон Гаско, початок XX століття